

Aleg. 46

Sprawozdanie

o krajowej szkole ogrodniczej w Tarnowie za rok szkolny 1906|7 i 1907 8.

Wysoki Sejmie!

W ostatnich dwóch latach szkoła ogrodnicza w Tarnowie oprócz głównego zajęcia t. j. należytego przygotowania wychowanków swoich do zawodu ogrodniczego, których liczba wzrosła w ostatnim roku szkolnym do 30, miała również za zadanie zająć się w tym czasie urządzeniem ogrodu szkolnego powiększonego z 3 morgów do 10-ciu. Czynnności te są już prawie na ukończeniu i dlatego na wstępie chcemy z nich zdać sprawę Wysokiemu Sejmowi.

W r. 1903, z chwilą, skoro byliśmy już upewnieni, że miasto Tarnów wydzierżawi dla ogrodu szkolnego sąsiednią 7 mio morgową parcelę, zażądaliśmy od Wys. Sejmu kredytu w wysokości 20.000 koron na koszt oparkania, zmeliorowania i urządzenia tego ogrodu. Odnosne kredyty zostały przyznane w budżetach szkoły za r. 1905, 1906 i 1907.

Okazało się jednak, że fundusze na ten cel wyznaczone nie mogą wystarczyć na wykonanie wszystkich robót. Do zupełnego urządzenia ogrodu według pierwotnego planu zabrakło jeszcze około 3.600 koron, które dodatkowo zmuszeni byliśmy wstawić do preliminarza szkoły na rok 1908.

Powyższe jednak przekroczenie w zupełności da się usprawiedliwić następującymi przyczynami: po pierwsze znacznem podskoczeniem cen robocizny w ostatnich czterech latach, skutkiem czego regulówka ogrodu kosztowała przeszło o 900 koron więcej, dalej nie prelimitowano w kosztorysie kosztów przełożenia drogi gminnej (1.530 kor.), do czego zobowiązaliśmy się przy umowie z gminą, a wreszcie, koszt wykopania studni wzrosły znacznie po nad kosztorys, gdyż dostateczną ilość wody znaleziono dopiero na głębokości 40 metrów. Natomiast dość znaczne zaoszczędzenie zdołano uzyskać na kosztach oparkania.

Ogółem wydano do końca r. 1907:

na	preliminowano kor.	wydano kor.	zatem ± kor.
a) przełożenie drogi	—	1.530	+ 1.530
b) drenowanie	2.300	2.590	+ 290
c) regulówka	2.040	2.947	+ 907
d) oparkanie	6.000	5.089	— 911
e) osiatkowanie	3.000	3.206	+ 206
f) studnia	800	2.200	+ 1.400
g) Inne (nasiona, drzewka, narzędzia, nawozy, robo- cizna itd.	6.000	2.400	resztę 3.600 K. wyda się w r 1908.
razem	20.000	19 962	

Na przygotowanym w ten sposób obszarze zakłada się obecnie kultury ogrodowe według z góry ułożonego planu. Mianowicie dotychczas pod szkółkę drzewek owocowych zajęto już dwa poletka, każde po 4.080 sztuk uszlachetnionych odmianami z doboru owocowego. W r. 1907 założono sad drzew wysokopiennych, obecnie

zaś zakłada się sad drzew niskopiennych z odmian czysto kandydowych. Prócz tego założony już został w zeszłym roku chmielnik i plantacja wikliny, w jesieni w tym roku posadzony zostanie sortyment drzew i krzewów ozdobnych, na wiosnę zaś przyszłego roku zasiane zostaną rośliny trwałe i dwuletnie. Cztery poletka przeznaczone w przyszłości pod szkółki drzewek owocowych, na razie zajęte są pod uprawę roślin okopowych.

Zauważyć przytem należy, że wszystkie czynności przy zakładaniu ogrodu wykonywali sami uczniowie, mieli zatem w tych dwóch latach dostateczną sposobność gruntownego zapoznania się z temi czynnościami.

Ogród szkolny do zupełnego urządzenia potrzebuje jeszcze dwóch znacznie-szych wkładów, mianowicie: na rozprowadzenie wody i na budowę domku dla stróża oraz szopy na skład dla narzędzi i pomieszczenie koni.

Nad sposobem rozprowadzenia wody w ogrodzie szkolnym zastanawiał się Wydział krajowy szczegółowiej i nabrał przekonania, że bez odpowiedniego urządzenia wodociągowego ogród nie będzie się mógł obejść w przyszłości. Jest już wprawdzie wykopana studnia dająca dostateczną ilość zimnej wody, jednakże woda ta musi być odpowiednio ogrzana w zbiornikach i w możliwie najdogodniejszy sposób rozprowadzona do wszystkich miejsc 10-cio morgowej przestrzeni ogrodu. Zwłaszcza szkółki drzewek owocowych w pewnych okresach czasu potrzebują znacznej ilości wody. Byłoby rzeczą zbyt uciążliwą i za kosztowną, potrzebną ilość wody ręcznie pompować i roznosić po ogrodzie. W każdym razie tej czynności uczniowie nie mogliby podjąć, nie byłoby przytem wskazane, ażeby znaczną część czasu poświęcali na tę robotę, zamiast na naukę lub praktyczne zajęcia fachowe. Pewnego rodzaju zatem udogodnienie przy rozprowadzeniu wody w ogrodzie kraj. szkoły w Tarnowie jest konieczne. Bez wątpienia, że urządzenie motorowe do czerpania wody a rurociągowe do rozprowadzenia jej po ogrodzie przy zastosowaniu odpowiedniej ilości hydrantów i basenów, byłoby najlepsze — ale zarazem i najkosztowniejsze. Dyrekcyja szkoły tarnowskiej przedłożyła nam nawet taki projekt rozprowadzenia wody przy pomocy motoru wiatrowego i benzynowego wraz z kosztorysem firmy morawskiej Kunza, opiekującym przy użyciu motoru wiatrowego na 13.965 K benzynowego zaś na 16.379 K. Wydział krajowy uważał jednak, że oba projekty byłyby za kosztowne, tembardziej, że gmina m. Tarnowa ma zamiar wybudowania miejskich wodociągów, wówczas zaś rozprowadzenie wody po ogrodzie szkolnym stanie się łatwiejszem i o wiele tańszem. Tymczasem jednak trzeba wodę rozprowadzać w inny sposób, a mianowicie przez użycie siły pociągowej.

Początkowo projektowaliśmy, ze względu na koszty, użyć w tym celu jako siły pociągowej muła i dlatego wstawiony został w preliminarzu szkoły na r. 1908 nadzwyczajny kredyt 900 koron. Po szczegółowszem jednak rozpatrzeniu tej sprawy doszliśmy do przekonania, że urządzenie takie, jeżeli ma w zupełności odpowiadać celowi, nie może się obejść bez siły pociągowej przynajmniej pary koni. Musi być postawiony kierat do pompowania wody, zbiornik na wodę odpowiedniej wielkości i przynajmniej 50 beczek rozmieszczonych w różnych stronach ogrodu. Za użyciem siły pociągowej koni, przemawia i ta okoliczność, że para koni w ogrodzie obejmującym przestrzeń 10 cio morgów może być przydatna do wykonywania wielu innych czynności, zastępując niejednokrotnie drogą robocizną i koszt furmanek, przy uprawie gleby, zwózce płodów, wożeniu nawozu z miasta i t. p. Z tych powodów zdecydowaliśmy się przedstawić Wys. Sejmowi projekt rozprowadzenia wody w szkole tarnowskiej zapomocą siły pociągowej pary koni i wstawiliśmy na potrzebne urządzenia, zakupno koni i narzędzia odnośny kredyt nadzwyczajny w preliminarzu szkolnym na r. 1909 oraz zwyczajny kredyt potrzebny na utrzymanie pary koni. Wydatki z tego powodu obliczone zostały w następujący sposób.

a) nadzwyczajne (jednorazowe):

kierat	300 K
rezerwoar	400 "
podmurowanie	500 "
50 beczek	600 "
para koni	700 "
uprząż	200 "
narzędzia	500 "

razem . . . 3.200 K, z tej kwoty wstawiono 900 K do preliminarza na r. 1908, zaś 2.300 K do preliminarza na r. 1909.

b) zwyczajne (coroczne):	
furman płaca.	720 K
utrzymanie koni	1.000 „
kucie koni, naprawy etc.	80 „

razem 1.800 koron.

Wreszcie w obrębie ogrodu szkolnego postawić należy następujące dwa budynki. Jeden u wejścia do ogrodu przeznaczony na pomieszczenie stróża ogrodowego, drugi zaś w środku ogrodu mieszczący stajenkę dla koni, skład na narzędzia i płody ogrodowe. Na koszt tych budowli wstawiliśmy do preliminarza na r. 1908 łącznie kwotę 9.000 K, zaś w preliminarzu na r. 1909 dodatkowo jeszcze 1315 koron, gdyż okazało się, że skutkiem znacznego podwyższenia cen jednostkowych przy robotach budowlanych, żaden z przedsiębiorców w Tarnowie nie chciał się podjąć tych budowli w granicach sumy kosztorysowej obliczonej przed dwoma laty.

Powiększając ogród kraj. szkoły ogrodniczej w Tarnowie do 10-ciu morgów, liczył się Wydział krajowy z tą koniecznością, że do obrobienia tej przestrzeni nie wystarczą siły robocze, jakimi rozporządza szkoła, używając uczniów swoich do wykonywania rozmaitych robót praktycznych. Przy tem zwiększyć się muszą jednocześnie i wszelkie inne wydatki na koszt utrzymania ogrodu jak materiały, narzędzia, nawóz, i t. d. Dlatego łącznie na te wszystkie potrzeby powiększonego ogrodu przewidywaliśmy już przy układaniu projektu konieczność powiększenia kredytu w Rubr. IV. poz. 20 wydatków szkolnych co najmniej o 2.500 K tj. z dotychczasowej kwoty 2.000 K wystarczającej przy 3-ech morgach kultur ogrodowych na 4.500 koron. Temu wzrostowi wydatków odpowiadać jednak będzie w przyszłości znaczniejsze zwiększenie się dochodów z ogrodu. Dzisiaj już odnośną pozycję dochodową zdołaliśmy podnieść o 1000 koron, po dwóch latach dochód z tego źródła podniesie się jeszcze bardziej, przynajmniej o 2 do 3 tysięcy koron, zwłaszcza skoro drzewka z nowo założonych szkółek będą już sprzedawane w znaczniejszej ilości.

Wobec zatem większego zapotrzebowania robocizny Dyrekcya szkoły tarnowskiej przedstawiła nam projekt, ażeby zamiast donajmowania robotników dziennych przyjmować do zakładu stałych praktykantów. Ci praktykanci otrzymywaliby całkowite pomieszczenie i utrzymanie w szkole, w zamian za roboty wykonywane przez nich w ogrodzie szkolnym, podobnie jak to jest już zaprowadzone w kraj. Zakładzie sadowniczym w Zaleszczykach, z tą tylko różnicą, że w tamtym Zakładzie praktykanci otrzymują w naturze tylko pomieszczenie, a utrzymują się sami z zarobku dziennego w ogrodzie. Zaprowadzenie przy szkole ogrodniczej w Tarnowie podobnej kategorii robotników-praktykantów byłoby z wielu względów bardzo wskazane. Przedewszystkiem działalność szkoły podniosłaby się przez to znacznie w kierunku wykształcenia praktycznie uzdolnionych ogrodników, dalej z grona tych praktykantów Dyrekcya mogłaby wybierać zdolniejszych i chętniejszych do nauki i po roku praktyki przyjmować ich jako uczniów do szkoły, przez co udałoby się zasilić szkołę lepszym materiałem do nauki i bardziej już przygotowanym. Wreszcie i jako siła robocza, zwłaszcza przy szkólkach drzewek owocowych, stali praktykanci mogą być pożyteczniejsi od zwykłych najemników dziennych zmieniających się ciągle.

Wziąwszy to wszystko na uwagę, Wydział krajowy w myśl projektu Dyrekcji i zgodnie z opinią wyrażoną w tym względzie przez sekcję stałą kraj. Komisji dla spraw rolniczych postanowił zaprowadzić przy szkole tarnowskiej kategorię praktykantów. Celem wykonania tego projektu okazało się potrzebnem wyrestaurować salę w starym budynku administracyjnym kosztem 650 K, urządzić ją odpowiednio na pomieszczenie kilku praktykantów kosztem 500 K i wstawić kredyt zwyczajny 1.500 koron na koszt ich całorocznego utrzymania. Powyższe kredyty wstawione zostały do preliminarza szkoły na rok 1908, dwa pierwsze jako kredyt jednorazowy nadzwyczajny w Rubr. III., ostatni zaś jako zwyczajny coroczny w Rubr. IV., w następstwie tego nie potrzebowaliśmy już podwyższać kredytu na koszt utrzymania ogrodu szkolnego, jakto początkowo projektowano, o 2.500 koron, lecz tylko o 1.000 K, stąd też w preliminarzu na r. 1909 znajduje się ta pozycja podniesiona tylko z 2.000 na 3.000 K.

Szczegółowe wiadomości o szkole i o wyniku egzaminów znajdują się w sprawozdaniach Dyrekcji, które jako osobne alegata ¹/. dołączamy, na tem miejscu zaznamy tylko, że uczniowie podczas trzechletniego pobytu w szkole tarnowskiej nabierają dostatecznego zasobu wiadomości fachowych, przy egzaminach z tych

przedmiotów wykazują potrzebne wiadomości praktyczne i wystarczające zrozumienie zasad teoretycznych, natomiast zawsze jeszcze występują u wielu uczniów tej szkoły braki elementarnego wykształcenia, których fachowa szkoła ogrodnicza pomimo usilnych starań nie może uzupełnić w zadowalniającej mierze. Zaradzić temu może tylko ściślejszy egzamin wstępny. Dlatego przy przyjmowaniu uczniów do szkoły zwraca się obecnie baczniejszą uwagę na ich elementarne przygotowanie.

W personalu nauczycielskim szkoły nie zaszła żadna zmiana. Regulując pobory nauczycieli w kraj. niższych szkołach rolniczych, nie mogliśmy pominąć przy regulacji tego równorzędnego zakładu naukowego, dlatego przedkładamy Wys. Sejmowi wniosek podwyższenia poborów kierownika i nauczycieli kraj. szkoły ogrodniczej w Tarnowie do tej wysokości, jaką jest przez nas projektowana w etacie kraj. niższych szkół rolniczych.

Wysoki Sejm raczy zatem uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o kraj. szkole ogrodniczej w Tarnowie.
2. Sejm ustanawia w miejsce dotychczasowego następujący etat osób i płac w kraj. szkole ogrodniczej w Tarnowie:
  - a) kierownik a zarazem nauczyciel fachowy z płacą 3400 koron, dodatkiem aktywalnym 300 kor i wolnem pomieszkaniem oraz prawem do pięciu dodatków pięcioletnich, z których dwa pierwsze po 400 kor., trzy ostatnie po 600 koron rocznie;
  - b) nauczyciel fachowy z płacą 2.800 koron, dodatkiem aktywalnym 240 koron i dodatkiem na pomieszkanie 400 koron oraz z prawem do pięciu dodatków pięcioletnich, z których dwa pierwsze po 300 koron, trzy ostatnie po 400 koron rocznie;
  - c) nauczyciel do nauk elementarnych z płacą 1.700 koron, dodatkiem aktywalnym 140 kor., dodatkiem na pomieszkanie 360 kor., oraz prawem do pięciu dodatków pięcioletnich, z których dwa pierwsze po 160 kor., trzy ostatnie po 200 kor. rocznie.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy :
St. Badeni, w. r.

Sprawozdawca :
Dr. Tadeusz Pilat, w. r.
Członek Wydziału krajowego.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie za rok szkolny 1906|07.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Celem kraj. szkoły ogrodniczej w Tarnowie jest wykształcenie ogrodników uzdolnionych do prowadzenia ogrodów wiejskich, do czego dąży szkoła nietylko przez udzielanie wychowankom swoim zawodowej wiedzy, ale także przez uzupełnienie i ugruntowanie wykształcenia ogólnego, jakie ze szkoły ludowej przynoszą, jakoteż przez pielęgnowanie ich strony moralnej i religijnej.

Do szkoły może być przyjęty każdy kandydat, który :

1) wykazuje, że ukończył z dniem przyjęcia przynajmniej 15. rok życia, odbył z dobrym postępem obowiązkową naukę w szkole ludowej, jest fizycznie i umysłowo zdrow i nienagannyh obyczajów;

2) w terminie, przez Dyrekcyę oznaczonym, złoży egzamin wstępny, służący do ocenienia, czy kandydat wogóle jest dostatecznie umysłowo rozwinięty, aby mógł korzystać z nauk w szkole tej udzielanych.

Kandydaci, którzy odbyli przynajmniej jednoroczną praktykę ogrodniczą, a czynią zadość wyżej wymienionym warunkom, mają pierwszeństwo do przyjęcia.

Koszta utrzymania ucznia w zakładzie wynoszą 330 kor. rocznie, za co otrzymuje mieszkanie, pościel, wikt, światło, pranie i ubranie, oprócz bielizny i obuwia, w które każdy wstępujący do zakładu zaopatrzony być powinien dostatecznie z domu.

Synowie ubogich rodziców mogą być przyjęci na koszt funduszu krajowego.

Nauka trwa 3 lata, a rok szkolny rozpoczyna się z początkiem kwietnia każdego roku.

Przy końcu każdego półroczu szkol. składają uczniowie egzamin ze wszystkich nauk udzielanych w tym czasie, jakoteż z nabytej wprawy w wykonywaniu czynności zawodowych.

O wyniku egzaminu zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia.

Uczeń, który przy egzaminie rocznym nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu z każdego przedmiotu nauki, nie może przejść na rok wyższy. Pozwolenie do powtarzania zaniedbanego roku może udzielić Wydział krajowy na przedstawienie kierownika szkoły, jeżeli uczeń wytrwałą pracą i wzorowem zachowaniem się na to zasługuje.

Po ukończeniu całego trzechletniego kursu nauk, zdaje każdy uczeń egzamin końcowy czyli główny z całości nauk zawodowych przed osobną komisją egzaminacyjną, a w razie pomyślnego wyniku tego egzaminu otrzymuje świadectwo „ukończonych nauk“, wystawione według wzoru przez Wydział kraj. zatwierdzonego.

Jeżeli zaś uczeń egzaminu tego z postępowaniem przynajmniej dostatecznym nie złoży, otrzymuje świadectwo odbycia całego kursu ze stopniem niedostatecznym nabytej w szkole wiedzy. Innych świadectw szkoła nie wydaje.

II. Skład grona nauczycielskiego.

1) Kierownik zakładu i nauczyciel fachowy Wojciech Maciaszek uczył: sadownictwa, warzywnictwa, kwieciarstwa szklarniowego, uprawy chmielu, uprawy wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa.

2) Katacheta ks. Józef Kaliciński udzielał nauki religii.

3) Nauczyciel fachowy Antoni Kurowski uczył kwieciarstwa gruntowego, hodowli drzew i krzewów ozdobnych, botaniki ogrodniczej, ogólnych zasad ogrodnictwa i zoologii zastosowanej do ogólnych potrzeb ogrodnika.

4) Nauczyciel do nauk ogólnie kształcących Wiktor Tabeau, uczył języka polskiego i niemieckiego, arytmetyki i geometrii, geografii i historii polskiej, fizyki i chemii w zastosowaniu do ogrodnictwa, rysunków, kaligrafii, miernictwa i niwelacji.

5) Instruktor Wincenty Krzywosądski, później Stanisław Wierzbicki dozorował uczniów w zakładzie i podczas zajęć praktycznych.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka jest teoretyczna i praktyczna i obejmuje następujące przedmioty:

a) z nauk ogólnie kształcących i podstawowych:

1. religia, 2. j. polski, 3. j. niemiecki, 4. arytmetyka i geometrya 5. geografia i historia, 6. fizyka, 7. chemia, 8. botanika ogólna, i szczegółowa, 9. rysunki, 10. praktyczne miernictwo i niwelacja, 11. zoologia, 12. kaligrafia.

b) z nauk zawodowych:

1. ogólne zasady ogrodnictwa, 2. warzywnictwo, 3. sadownictwo, 4. kwiatarstwo gruntowe i szklarniowe, 5. hodowla drzew i krzewów ozdobnych, 6. zasady zakładania i utrzymywania ogrodów.

c) z nauk pomocniczych:

1. uprawa chmielu, 2. uprawa wikliny koszykarskiej, 3. pszczelnictwo.

Nauka teoretyczna odbywa się w izbach szkolnych i bywa popierana demonstracjami w szkole i ogrodzie. Nauka przedmiotów zawodowych i pomocniczych bywa zawsze demonstrowaną w ogrodzie i stwierdzaną licznymi przykładami podczas ćwiczeń praktycznych. Podręczników używają uczniowie tylko przy nauce przedmiotów ogólnie kształcących i podstawowych (z wyjątkiem fizyki, chemii i botaniki), nauk zawodowych i pomocniczych uczą się uczniowie z wykładu nauczyciela, który w sposób możliwie najzrozumialszy i treściwy nauki udziela, a przy powtarzaniach i demonstracjach według potrzeby uzupełnia i objaśnia.

W ogrodach szkolnych uczyli się uczniowie praktycznie przyrządzania kompostów, uprawy ziemi, rozmnażania, uprawy i przechowywania roślin warzywnych i produkcji nasion; dalej rozmnażania, uprawy i hodowli drzew i krzewów owocowych i ozdobnych, oraz prowadzenia drzew w formach karłowych, uprawy gruntowych roślin kwiatowych, uprawy chmielu, wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa, wreszcie rozmnażania i hodowli roślin szklarniowych, utrzymywanie trawników, wysadzania kłębów i kwietników kobiercowych, przechowywania i suszenia owoców i jarzyn oraz wyrobu win owocowych.

Nauka teoretyczna bywa udzielaną w szkole przedewszystkiem w okresie zimowym. W okresie letnim, w którym uczniowie głównie nauką praktyczną są zajęci, odbywa się nauka teoretyczna tylko z przedmiotów ogólnie kształcących i podstawowych, co szczegółowo poniżej jest uwidocznione.

A) W okresie letnim (od 1. kwietnia do 30. września) udzielano następujących przedmiotów.

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodniowo			Razem
		I.	II.	III.	
Katecheta ks. J. Kaliciński	Religia	1	1	1	3
Kierownik W. Maciaszek	Sprawozdania tygodniowe	1	1	1	1
Naucz. fach. A. Kurowski	Botanika	1	1	—	2
Naucz. W. Tabeau	Język polski	2	1	—	3
	„ niemiecki	2	1	—	3
	Arytmetyka i geometrya	2	1	—	3
	Fizyka	1	—	—	1
	Miernictwo i niwelacja	—	2	—	2
	Rysunki	2	2	2	4
	Razem	12	10	4	22

B) W okresie zimowym (od 1. października do 31. marca) udzielano następujących przedmiotów:

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodniowo			Razem	Ogółem
		I.	II.	III.		
Katecheta ks. J. Kaliciński Kierownik W. Maciaszek	Religia	1	1	1	3	3
	Warzywnictwo	—	2	2	4	
	Sadownictwo	2	2	3	7	
	Kwiaciarstwo szklarniowe	—	—	3	3	
	Uprawa wikliny	—	1	—	1	
	„ chmielu	—	1	—	1	
	Pszczelnictwo	—	1	—	1	
Naucz. fach. A. Kurowski	Botanika	2	2	—	4	15
	Zoologia	1	—	—	1	
	Zasady ogrodnictwa	2	—	—	2	
	Kwiaciarstwo gruntowe	2	2	—	4	
	Krzewoznawstwo	—	2	—	2	
	Teorya zakładania parków	—	—	2	2	
	Teorya zakładania parków	—	—	2	2	
Naucz. W. Tabeau	Język polski	2	2	1	5	33
	„ niemiecki	2	2	1	5	
	Arytmetyka i geometrya	4	3	1	8	
	Geografia i historia	2	2	—	4	
	Fizyka	1	—	—	1	
	Chemia	—	2	1	3	
	Rysunki	2	2	2	4	
	Kaligrafia	2	1	—	3	
Razem		25	28	17	—	68

IV. Środki naukowe szkoły.

Do skromnych środków naukowych szkoły w ciągu roku przykupiono: zbiór owadów szkodliwych i pożytecznych w ogrodnictwie, obejmujący 277 okazów, za kwotę 93 koron 24 groszy, 4 pnie pszczół za kwotę 80 koron i mapę Europy za 27 koron 76 groszy.

Do biblioteki przykupiono 16 dziełek fachowych za kwotę 59 koron 44 groszy, podręczników dla uczniów za 14 koron 56 groszy.

Prenumerata czasopism fachowych kosztowała 55 koron 86 groszy, Gazety Lwowskiej 32 koron, oprawa roczników pism fachowych 38 koron 50 groszy.

Przez coroczne dokupywanie kilku dziełek fachowych i oprawę roczników czasopism, chociaż powoli ale stale powiększa się biblioteka szkolna.

Główny środek naukowy do nauk fachowych, to jest ogród szkolny, został dzięki staraniu Wydziału krajowego a ofiarności Wysokiego Sejmu znacznie rozszerzony, co umożliwia w znacznej mierze wychowankom zakładu praktyczną naukę zawodową. Szczegóły rozszerzenia ogrodu podaje Dyrekcyja niżej.

V. Frekwencya uczniów.

Z początkiem roku szkolnego zapisanych było 26 uczniów, mianowicie: na I rok 13-tu, na drugi rok 7-miu, na III. rok 6-ciu uczniów.

Pod względem religii było:

religii rzymsko-katolickiej	20
„ grecko-katolickiej	6

Pod względem wieku było:

z ukończonym 15-tym rokiem życia	7	uczniów
„ 16	6	„
„ 17	5	„
„ 18	5	„
„ 19	3	„

Pod względem przygotowania szkolnego było:

z ukończoną 2 klasą ludową	6	uczniów
z ukończoną 3 klasą szkoły ludowej	4	uczniów
„ 4	5	„
„ 5	3	„
„ 6	4	„
„ 7	1	„
„ I	1	średniej
„ II	1	„
„ III	1	„

Pod względem pochodzenia było:

z powiatu bialskiego	1	„
„ „ bocheńskiego	2	„
„ „ borszczowskiego	1	„
„ „ brodzkiego	3	„
„ „ brzozowskiego	1	„
„ „ chrzanowskiego	1	„
„ „ jarosławskiego	2	„
„ „ kołomyjskiego	1	„
„ „ krakowskiego	1	„
„ „ mieleckiego	1	„
„ „ mościskiego	1	„
„ „ nowosądeckiego	1	„
„ „ pilzneńskiego	1	„
„ „ rohatyńskiego	1	„
„ „ śniatyńskiego	2	„
„ „ sokalskiego	1	„
„ „ tarnowskiego	2	„
„ „ wadowickiego	1	„
„ „ żółkiewskiego	1	„
z Królestwa polskiego	1	„

Pod względem stanu i zajęcia rodziców było:

synów rolników	12	„
„ ogrodników	2	„
„ służby folwarcznej	6	„
„ rzemieślników	3	„
„ służby rządowej	2	„
„ nauczycieli	1	„

W ciągu roku dwóch uczniów roku I-go opuściło zakład, przeto przy końcu roku było: na I. roku 11-stu, na II-gim 7-miu, na III-cim 6-ciu, razem 24 uczniów na wszystkich latach.

VI. Egzamina.

Z 11-tu uczniów I. roku złożyło egzamina roczne:

z postępem dobrym	1
„ „ dostatecznym	8
„ „ niedostatecznym	2.

Z 7 uczniów II. roku złożyło:

z postępem dobrym	1
„ „ dostatecznym	6.

Z 6-ciu uczniów III. roku złożyło:

z postępem dobrym	6
-------------------	---

Do egzaminu końcowego z całości nauk przystąpiło 6-ciu uczniów, a mianowicie:

Harbuz Józef,
Józefik Władysław,
Petryszyn Wasyl,
Rumun Henryk,
Starzyk Wojciech,
Wojciechowski Zacheusz,

i złożyli wszyscy egzamin z dobrym postępem.

Uczniowie, którzy w ubiegłym roku szkolnym cały trzyletni kurs nauki w szkole ukończyli, udali się na praktykę:

Józef Harbuz, jako uczeń-praktykant pozostał w szkole ogrodniczej w Tarnowie.

Wasyl Petryszyn, jako ogrodnik do Żółczowa.

Wojciech Starzyk, jako pomocnik ogrodniczy do ogrodów JE. K. hr. Badeniego w Busku.

Władysław Józefik, Henryk Rumun i Zacheusz Wojciechowski do zakładów ogrodniczych w Halle.

VII. Wiadomości o byłych uczniach.

Uczniowie, którzy dawniej ukończyli naukę w tutejszej szkole, pozostają:

Ligeża Kazimierz	na posadzie ogrodnika	w Jaśle
Kozacki Michał	„ „ „	„ Krynicy.
Gunia Wawrzyniec	„ „ „	„ Izdebniku.
Jabłoński Edward	„ „ „	„ Królestwie.
Szczudło Jan	„ „ „	„ Krakowie
Jedynak Sebastyan	„ „ „	„ Krakowie
Kawalec Jan	„ „ „	„ Zassowie
Fedoruk Tymofij	„ „ „	„ Kołomyi
Moskal Jędrzej	„ „ „	„ Łopuchowy
Jewniewicz Klemens	„ „ „	„ Lublinie
Victoryn Mieczysław	„ „ „	„ Krakowie
Berlik Henryk	„ „ „	„ Tarnowie
Dobosz Paweł	„ „ „	„ Czyżynach
Filaczyński Józef	„ „ „	„ Zassowie
Ferenz Maryan	„ „ „	„ Kaliszu
Białobok Jan	„ „ „	„ Czernichowie
Drobner Zygmunt	„ „ „	„ Drohowyżu.
Rozdolski Maciej	„ „ „	„ Kaśnej
Gołębiowski Karol	„ „ „	„ Antoninach
Chadalski Roman	„ „ „	„ Wiedniu
Kolasa Józef	„ „ „	„ Tarnowie
Michalski Walenty	„ „ „	„ Cieszanowie
Hatschier Kazimierz	„ „ „	„ Hureczku

Strzyż Józef ogrodnikiem handlowym	w Berlinie
Biodrowicz Jan	" Sanoku
Lichański Władysław na pos. " ogrodn. i instr.	" Limanowy
Walczak Wojciech " " " "	" Jaśle
Zaborowski Jan " " ogrodn. pomocn.	" Krynicy
Mazur Adolf " " pomocnika	we Lwowie
Świszczowski Władysław na posadzie pomocn.	w Ameryce
Kiwała Władysław " " " "	" Łańcucie
Skolski Wiktor " " " "	" Dobromilu
Misiołek Kazimierz " " " "	" Budapeszcie
Hass Edward " " " "	we Lwowie
Lettner Ludwik " " " "	" "
Ordyk Franciszek " " " "	w Tarnobrzegu
Stepaniak Józef " " " "	" Jarosławiu
Krzepela Antoni " " " "	" Pradze
Ignacy Gacek " " " "	" Dreźnie
Kudyk Jan " " " "	" Dreźnie
Kordyk Stanisław " " " "	" Boguchwale
Kasprzyk Stefan " " " "	" Halle
Michułka Tomasz " " " "	" Rozdole
Świszczowski Stanisław " " " "	" Dreźnie
Wodwór Stefan " " " "	we Lwowie
Mrozowski Zdzisław " " " "	w Demblinie
Niedzielski Andrzej " " " "	" "
Ubik Maciej " " " "	" Krasieczynie
Misiołek Franciszek " " " "	" Dreźnie
Zajączkowski Antoni " " " "	" Przeworsku
Czekałowski Dominik na posadzie nauczyciela	we Lwowie
Inglot Franciszek w c. k. seminaryum naucz.	w Krakowie
Obuszko Józef " " " " " "	" Tarnowie
Teliga Tadeusz " " " " " "	we Lwowie
Wojnarski Józef przy wojsku	
Styrpeyko Teodor " " " "	
Chodor Jan " " " "	
Babiak Michał " " " "	
Madeja Franciszek " " " "	
Skorupa Tomasz w Ameryce	
Urbańczyk Antoni " " " "	
Schweichler Piotr " " " "	
Chwastowicz Władysław " " " "	
Działuk Michał " " " "	

O innych Dyrekcyja bliższych wiadomości nie posiada.

VIII. Sprawy internatu.

Pod względem administracyi i nadzoru uczniów w zakładzie nie zaszła żadna zmiana.

Uczniowie pomieszczeni są w internacie w dwóch salach, gdzie bezpośrednio nadzór nad nimi wykonuje kierownik przy pomocy instruktora.

W okresie letnim uczniowie wstają o godzinie 4¹/₂ rano, a w zimowym o 5¹/₂ rano. Po umyciu się i ubraniu, odmawiają wspólną modlitwę, poczem wychodzą do zajęć praktycznych lub przygotowują się na lekcję, stosownie do podziału czasu.

Każdy z uczniów jest obowiązany pościelić swe łóżko a dyżurny zamiotłszy salę sypialną, zamyka drzwi, które zostają cały dzień zamknięte aż do godziny 8³/₄ wieczór.

O godzinie 7¹/₂ spożywają śniadanie, o 12 obiad, o 4 podwieczorek, a o 7¹/₄ kolację.

Utrzymanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie pod osobistym nadzorem kierownika. Wikt, ubranie i pościel otrzymują uczniowie takie same, jak dawniej. Koszta wiktu uczniów, ubranie, pościel i pranie, tudzież utrzymanie odpowiedniej służby kuchennej wyniosły 8303 koron 77 groszy.

Uczniowie otrzymują wikt następujący:

Dnie	Śniadanie	O b i a d			Wieczera
Poniedział.	75 dkg. chleba i 1/2 litr. mleka.	Rosół z ryżem	Mięso z sosem	Kasza jaglana z omastą	Ziemniaki z omastą i kwaśne mleko
Wtorek	"	Rosół z ziemniak.	Mięso z kapustą	Groch z omastą	Kasza jęczmienna i słodkie mleko
Środa	"	Rosół z fasolą	Mięso z ówklą	Kluski krajane z omastą	Ziemniaki z omastą i kwaśne mleko.
Czwartek	"	Rosół z perlówką	Mięso z kapustą	Ziemniaki z omastą	Kasza jaglana z oma- stą i kwaśne mleko
Piątek	"	Zupa ziemniacz.	—	Fasola biała z masłem	Ziemniaki z omastą i kwaśne mleko
Sobota	"	Zupa grochowa	—	Kluski krajane z masłem	Ryż z mlekiem
Niedziela	"	Rosół z grysikiem	Mięso z ówklą	Pieczeń z ziemniakami	Kasza perłowa z o- mastą i słodkie mleko

Do mięsa otrzymują uczniowie i inne jarzyny, jak kalarepę, marchew, brukiew, włoską kapustę, ogórki kiszzone i sałatę, według pory roku.

W zimie otrzymują uczniowie zamiast kwaśnego mleka do ziemniaków, i co drugi dzień na śniadanie żur żytni za stosowną omastą.

Stan zdrowotny uczniów był zupełnie zadowolniający, gdyż uczniowie nie zapadali na poważniejsze słabości. Porady lekarskiej udzielał w potrzebie dr. Józef Walczyński zupełnie bezinteresownie, dlatego Dyrekcyja poczytuje sobie za obowiązek złożenia na tem miejscu dr. Walczyńskiemu serdecznego podziękowania.

IX. Budynek szkolne.

Dyrekcyja w sprawozdaniu zeszłorocznem podała potrzebę wybudowania budynku zakładowego przy obecnym, rozszerzonym ogrodzie szkolnym.

Wygodne pomieszczenie, ścisły nadzór całego zakładu, skupienie sił nauczycielskich i uczniowskich w jednym punkcie, a nadewszystko oszczędzenie tyle drogiego czasu i uzyskanie stałej opieki nad całością plantacji szkolnych świadczy nader wymownie o piekającej potrzebie przystąpienia do budowy całego zakładu.

O plac się nie rozchodzi, bo takowy odstąpi gmina miasta Tarnowa, i to tyle, ile zażąda Wydział krajowy, obecne budynki odkupi za cenę szacunkową.

Gdyby z jakichkolwiek powodów nie można na razie do budowy całego zakładu przystąpić, to wybudowanie budynku, w którymby można pomieścić instruktora i stróża zakładowego, a przytem postawić skład na narzędzia, stajnię i wozownię i szopę do pakowania drzewek, jest potrzebą nieodzowną, bez której zakład obyć się nie może, jeżeli ma normalnie funkcjonować i nie być na przykrości i straty narażonym.

Na przybranej parceli wykopano studnię, celem otrzymania dostatecznej ilości wody do picia i podlewania; jest ona już 30 m głęboka, lecz w chwili obecnej nie ma jeszcze pompy, zatem nie można wiedzieć, czy ilość wody będzie dostateczna.

Teraz należałoby zbudować zbiornik na wodę, postawić wiatrak lub motor benzynowy do pompowania wody i takową po nowym i starym ogrodzie rurami rozprowadzić; bez tego nie można myśleć o dostatecznym dostarczaniu wody roślinom a tem samem nie można liczyć na racjonalną ich uprawę, co byłoby znów z wielką ujmą dla nauki.

O szklarniach podała Dyrekcyja w sprawozdaniu zeszłorocznem dokładne dane i wskazywała na niebezpieczeństwo, jakim grożą w razie zawalenia się, bo to podpieranie coroczne jest dość kosztowne, a w rezultacie bardzo niepewne.

X. Ogród szkolny.

Przybrana od gminy m. Tarnowa parcela o powierzchni 7 morgów na rozszerzenie ogrodu, została otoczona siatką z drutu pocynkowanego. Wysokość siatki jest 1.8 m, nad którą poprowadzono 1 rząd drutu kolczastego w oddaleniu 20 cm., zatem wysokość ogrodzenia wynosi 2 metry.

Drut rozciągnięty jest na słupkach dębowych, osadzonych na 1 m. w ziemi i dobrze kamieniami obitych. W otoczeniu drucianem umieszczone są 4 bramy żelazne służące do komunikacji i przejazdu wozów z nawozem, ziemią, płodami i t. p.

Wykonanie ogrodzenia powierzyła Dyrekcyja firmie tarnowskiej F. Lenzewskiego, która się zadowolniającą z zadania wywiązała.

Koszt otoczenia, z bramami żelaznymi i progami dębowymi wyniósł 3300 koron.

Z powierzchni tej zregulowano 5 $\frac{1}{4}$ morga w jesieni, a na wiosnę zrównano ziemię i wytyczono miejsca pod założyć się mające kultury, według planu przedłożonego Wydziałowi krajowemu a mianowicie:

Od strony zachodniej i w połowie północnej posadzono dwa szeregi drzew dzikich w celu osłony przed wiatrami zachodnimi i północnymi. Posadzono pierwszy dział szkółki drzew owocowych na przestrzeni 1308 m², obejmujący 4080 sztuk drzewek, t. z. że taką ilość będzie szkoła rocznie produkować. Odstępy pomiędzy liniami dawano na 80 cm, aby można sprzężajem obrabiać ziemię w szkółce. Posadzono także 880 podkładek pod drzewka karłowe, aby przy coraz większem zapotrzebowaniu tego rodzaju drzewek, można było choć w części zamawiającym zadość uczynić.

Założono sad z drzew wysokopiennych na przestrzeni 8533 m², obejmujący 138 drzew. W sadzie tym posadzono najważniejsze rodzaje drzew a mianowicie: jabłonie, grusze, śliwy, wiśnie, czereśnie, orzechy włoskie i laskowe. Drzewa te są posadzone w szeregach co 7.5 m. odległości w kierunku od południa na północ i według pory dojrzewania t. z. że osobno stoją gatunki letnie, osobno jesienne i osobno zimowe. Sadek ten jest tak zwany kolekcyjny, t. z. że posadzone w nim drzewa obejmują odmiany objęte dobozem Wydziału krajowego.

Na tej części, która w r. b. się przygotowuje, posadzi Dyrekcyja na przyszłą wiosnę sadek z drzew niskopiennych, z odmian najbardziej handlowych, czyli tak zwany sadek rentowy.

Założono mały chmielnik i obsadzono go wczesnym i późnym chmielem w ilości 123 krzaków.

Założono też małą plantację wikliny koszykarskiej, obejmującą 32 odmian z różnych grup wierzby, najwięcej się do hodowli nadających.

Sadzonek chmielu i wikliny koszykarskiej dostarczyła bezinteresownie, jedynie za zwrotem przygotowania i wysyłki, Dyrekcyja kraj. średniej szkoły rolniczej w Czernichowie, za co na tem miejscu składa jej Dyrekcyja serdeczne po-

dziękowanie, a to tem bardziej, że hodowla wikliny w szkole czernichowskiej należy do pierwszorzędných w kraju, tak pod względem starannej kultury, jakoteż i prawdziwości odmian.

Przeźrzeń, którą ma zająć zbiór drzew i krzewów ozdobnych, dalsze działły szkółki drzew i krzewów owocowych, szkółka drzew i krzewów ozdobnych, i t. p. obsiano i obsadzono warzywami.

W sadzie pomiędzy liniami drzew posadzono buraki pastewne i ziemniaki, tak ze względu na łatwość uprawy, jakoteż i na lepsze wyrobienie ziemi.

Wykopano studnię na 30 m. głęboką, ale w tej chwili jeszcze nie wiadomo, czy dostarczy potrzebnej ilości wody, bo próba nie została przeprowadzona.

Tyle jest zrobione na nowoprzybranej parceli; resztę robót wykonywać się będzie w ciągu roku w miarę możliwości tak, by na przyszły rok wyszła z tego planem określona całość.

Dawny ogród szkolny, po obcięciu mu dwóch boków t. j. wschodniego i południowego po 12 m. został otoczony parkanem z desek na 2.5 m wysokim. Przez obcięcie ogrodu, stracił wiele na symetrii a szczególnie utraciło się około 30 drzew owocowych, które były w pełni swej rodliwości, dalej sadzawkę betonową i starą studnię.

Wynik produkcji był następujący :

Sprzedano drzewek	za	. . . . .	1253 kor. 32 gr.
" zrazów	"	. . . . .	108 " 37 "
" owoców	"	. . . . .	169 " 88 "
" jarzyn	"	. . . . .	557 " 56 "
" kwiatów	"	. . . . .	86 " 42 "
" innych płodów	"	. . . . .	239 " 38 "
razem za			. . . . . 2404 kor. 93 gr.

XI. Kronika szkoły.

Egzamin z okresu letniego odbył się w dniu 30. i 31. października pod przewodnictwem Rady Wydziału krajowego Dr. J. Szyszyłowicza w obecności opiekuna szkoły JWP. J. hr. Męcińskiego, posła na Sejm krajowy.

Egzaminy roczne odbyły się w dniach 19., 20. i 21. marca, egzamin końcowy dnia 22. marca, — egzamin praktyczny z powodu śniegu i zimna nie odbył się.

Przewodniczył Radca Wydziału krajowego Dr. J. Szyszyłowicz. Obecni byli: delegat konsystorza biskupiego ks. prałat Jan Jaworski, delegat Rady powiatowej Dr. Wł. Krzeczunowicz, delegat gm. m. Tarnowa, burmistrz Dr. Tad. Tertil i opiekun szkoły JWP. J. hr. Męciński, poseł na Sejm krajowy.

Odpowiedzi uczniów w ogóle były dobre.

W ciągu roku raczyli zwiedzić zakład JWP. Dr. Tadeusz Pilat szef departamentu rolniczego, Radca Wydziału krajowego Dr. J. Szyszyłowicz, opiekun szkoły JWP. J. hr. Męciński, i JWP. Sękowski, posłowie na Sejm krajowy.

Z powodu 30-letniego jubileuszu Zjednoczonego Galicyjskiego Towarzystwa pszczelniczego-ogrodniczego we Lwowie, została urządzona staraniem tegoż Towarzystwa wystawa ogrodniczo-pszczelnicza, do której udziału i szkoła zaproszona została. Szkoła udział w wystawie wzięła i wystawiła drzewka owocowe, owoce świeże, owoce suszone, przeroby owocowe i jarzyny w stanie świeżym i suszonym.

Jak zawsze, tak i tym razem nie pozwoliła się szkoła wyprzedzić żadnemu wystawcy. Szczególniej drzewka owocowe i owoce były podziwiane nie tylko przez zwiedzającą P. T. publiczność ale także przez fachowców i znawców ogrodnictwa.

Nie ubiegając się o żadną nagrodę, wystawiła wszystkie przedmioty „hors concours“ — ale komitet sędziów wystawy wyraził jej swoje najwyższe uznanie i podziękowanie za udział w wystawie, a kierownikowi szkoły p. W. Maciaszkowi przyznał nagrodę honorową Prezesa Towarzystwa Dra Teofila Ciesielskiego, za skuteczną pracę około rozwoju ogrodnictwa w kraju.

XII. Wycieczki naukowe.

W ciągu roku zwiedzili uczniowie pod przewodnictwem nauczycieli kilkakrotnie ogrody w Gumniskach, a w początku października uczniowie III. roku zwiedzili wystawę ogrodniczo-pszczelniczą we Lwowie.

Prócz wystawy zwiedzili ogrody miejskie, c. k. ogród botaniczny, ogrody handlowe P. P. Starcka, Klimowiczów, Piątkowskiego i Wolińskiego.

Dyrekcya poczuwa się do miłego obowiązku złożenia P. T. właścicielom i kierownikom powyższych zakładów serdecznego podziękowania tak za żaskawe pozwolenie zwiedzenia, jakoteż i za udzielanie objaśnień i wskazówek tyczących się ogrodnictwa wychowankom naszego zakładu.

Z Dyrekcyi krajowej szkoły ogrodniczej

w Tarnowie, dnia 25. czerwca 1907.

W. Maciaszek, w. r.

kierownik szkoły.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie za rok szkolny 1907/8.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Celem krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie jest wykształcenie ogrodników, uzdolnionych do prowadzenia ogrodów wiejskich.

Do szkoły może być przyjęty każdy kandydat, który: 1. wykaże się, że ukończył przynajmniej 15 lat życia, odbył z dobrym postępem obowiązkową naukę w szkole ludowej, jest fizycznie i umysłowo zdrow i nienagannyh obyczajów; 2. w terminie przez Dyрекcyę oznaczonym złoży egzamin wstępny, służący do ocenienia, czyli kandydat jest wogóle dostatecznie rozwinięty umysłowo, ażeby mógł korzystać z nauk w tej szkole udzielanych.

Kandydaci, którzy odbyli przynajmniej jednoroczną praktykę ogrodniczą, a czynią zadość powyżej wymienionym warunkom, mają pierwszeństwo do przyjęcia.

Koszta utrzymania ucznia w zakładzie wynoszą 330 koron rocznie, za co otrzymuje mieszkanie, pościel, wikt, pranie, światło i ubranie, prócz bielizny i obuwia, w które każdy wstępujący zaopatrzone być powinien dostatecznie z domu.

Synowie ubogich rodziców przyjęci być mogą na koszt funduszu krajowego.

Nauka trwa lat trzy, a rok szkolny rozpoczyna się w początku kwietnia każdego roku.

Przy końcu każdego półroczu szkolnego składają uczniowie egzamin ze wszystkich nauk udzielanych w tym czasie, jakoteż i z nabytej wprawy w wykonaniu prac i czynności zawodowych.

O wyniku egzaminu zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia.

Uczeń, który przy egzaminie rocznym nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu z każdego przedmiotu nauki, nie może przejść na rok wyższy. Pozwolenie do powtarzania zaniedbanego roku udzielić może Wydział krajowy na przedstawienie kierownika szkoły, jeżeli uczeń wytrwałą pracą i wzorowem zachowaniem się na to zasługuje. Po ukończeniu całego trzechletniego kursu nauk zdaje każdy uczeń egzamin końcowy czyli główny, z całości nauk zawodowych, przed osobną komisją egzaminacyjną, a w razie pomyślnego wyniku tego egzaminu otrzymuje świadectwo ukończenia nauk, wystawione według wzoru, przez Wydział krajowy zatwierdzonego.

Jeżeli zaś uczeń egzaminu tego nie złoży, otrzymuje tylko poświadczenie pobytu w szkole. Innych świadectw uczniom szkoła nie wydaje.

II. Nauki w szkole udzielane.

Nauka jest teoretyczną i praktyczną i obejmuje następujące przedmioty:

a) z nauk ogólnie kształcących i podstawowych: 1. religia, 2. język polski, 3. język niemiecki, 4. arytmetyka z geometryą, 5. miernictwo praktyczne i niwelacja, 6. geografia i historia, 7. kaligrafia, 8. rysunki, 9. elementarne wiadomości z fizyki, 10. elementarne wiadomości z chemii, 11. botanika, 12. zoologia.

b) z nauk zawodowych:

1. ogólne zasady ogrodnictwa, 2. warzywnictwo, 3. sadownictwo, 4. kwicciarstwo, 5. hodowla drzew i krzewów ozdobnych, oraz 6. zasady zakładania i utrzymania ogrodów:

c) z nauk pomocniczych:

1. uprawa chmielu, 2. uprawa wikliny koszykarskiej, 3. pszczelnictwo.

Nauka teoretyczna odbywa się w izbach szkolnych i bywa popieraną (o ile na to środki i zbiory szkoły pozwalają), demonstracyami w szkole i ogrodzie; nauka przedmiotów fachowych i pomocniczych bywa zawsze demonstrowaną w ogrodzie i stwierdzaną licznymi przykładami podczas ćwiczeń praktycznych.

Podręczników używają uczniowie tylko przy nauce przedmiotów ogólnie kształcących i podstawowych (z wyjątkiem botaniki), — nauk fachowych i pomoc-

nicznych uczą się uczniowie z wykładu nauczyciela, który w sposób jak można najzrozumialszy i treściwy naukę podaje, a przy powtarzaniach i demonstracjach według potrzeby uzupełnia i objaśnia.

Nie ulega wątpliwości, że przy pomocy odpowiednich podręczników nauka odbywałaby się o wiele prędzej, materiał naukowy możnaby lepiej rozwinąć, a uczeń nie byłby ograniczony tylko do tego, co sam zapamiętał.

Niestety, nauczyciele fachowi, zajęci cały rok wyteżającą pracą, nie mieli dotychczas dosyć swobodnego czasu, ażeby mogli byli wykłady swoje należycie uporządkować i wydrukować.

Poprzestają więc na tem, że ważniejsze daty i wskazówki zasadnicze podają w taki sposób uczniom, ażeby je zanotować mogli.

Naukę praktyczną pobierali uczniowie przede wszystkim w ogrodach szkolnych, a także i w ogrodach prywatnych, o ile te dostarczały materiału potrzebnego do nauki praktycznej uczniów, materiału którego na razie ogród szkolny dostarczyć nie mógł. W ogrodzie szkolnym uczyli się uczniowie praktycznie: przyrządzania kompostów, uprawy ziemi, rozmnażania, uprawy i przechowywania roślin warzywnych i produkcji nasion; dalej: rozmnażania, uprawy i hodowli drzew i krzewów owocowych i ozdobnych oraz prowadzenia drzew w formach karłowych, uprawy gruntowych roślin kwiatowych uprawy chmielu, wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa, wreszcie rozmnażania i hodowli roślin szklarniowych, utrzymywania trawników, wysadzania kłębów: kwietników kobiercowych, przechowywania a także suszenia owoców i jarzyn oraz wyrobu win owocowych.

Do nauki praktycznej w prowadzeniu drzew owocowych w formach karłowych używani byli uczniowie w ogrodach prywatnych.

Nauka teoretyczna w szkole udzielaną bywa przede wszystkim w okresie zimowym, z wyjątkiem nauk, których materiał w okresie zimowym wyczerpać było trudno, jak nauki religii, botaniki, języka polskiego, niemieckiego, arytmetyki, rysunków i miernictwa praktycznego.

Nauka praktyczna odbywa się przez cały rok pod kierunkiem nauczycieli fachowych.

Rozkład godzin nauki teoretycznej i praktycznej wskazuje dokładnie, jakiej nauki i w ilu godzinach uczą się w okresie letnim i zimowym.

A) W okresie letnim (od 1. kwietnia do 30. września) udzielano następujących przedmiotów :

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodniowo			Razem	
		I.	II.	III.		
Katecheta ks. J. Kaliciński	Religia	1	1	1	3	
Kierownik W. Maciaszek	Sprawozdania tygodniowe	1	1	1	3	
Naucz. fach. A. Kurowski	Botanika	1	1	—	2	
Nauczyciel W. Tabeau	Język polski	2	1	—	3	
	„ niemiecki	2	1	—	3	
	Arytmetyka i geometrya	2	1	—	3	
	Miernictwo i niwelacya	—	—	2	2	
	Rysunki	2	2	2	6	
		Razem	11	8	6	25

B) W okresie zimowym (od 1. października do 31. marca) udzielano następujących przedmiotów :

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodniowo			Razem	Ogółem
		I.	II.	III.		
Katech. ks. J. Kaliciński	Religia	1	1	1	3	3
Kierownik W. Maciaszek	Warzywnictwo	—	2	2	4	
	Sadownictwo	2	2	3	7	
	Kwieciarstwo szklarniowe	—	—	3	3	
	Uprawa wikliny	—	1	—	1	
	„ chmielu	—	1	—	1	
	Pszczelnictwo	—	1	—	1	17
Naucz. fach. A. Kurowski	Botanika	2	2	—	4	
	Zoologia	1	—	—	1	
	Zasady ogrodnictwa	2	—	—	2	
	Kwieciarstwo gruntowe	2	2	—	4	
	Krzewoznawstwo	—	—	1	1	
	Teoria zakładania parków	—	—	1	1	13
Nauczyciel W. Tabeau	Język polski	2	2	1	5	
	„ niemiecki	2	2	1	5	
	Arytmetyka i geometrya	4	3	1	8	
	Geografia i historia	2	2	—	4	
	Fizyka	1	—	—	1	
	Chemia	—	2	1	3	
	Rysunki	2	2	2	6	
	Kaligrafia	2	1	—	3	33
	Razem	25	26	17	—	66

III. Skład grona nauczycielskiego.

1. Kierownik zakładu i nauczyciel fachowy Wojciech Maciaszek uczył: sadownictwa, warzywnictwa, kwieciarstwa szklarniowego, uprawy chmielu, uprawy wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa.

2. Katecheta ks. Józef Kaliciński udzielał nauki religii.

3. Nauczyciel fachowy Antoni Kurowski uczył kwieciarstwa gruntowego, hodowli drzew i krzewów ozdobnych, botaniki ogrodniczej, ogólnych zasad ogrodnictwa i zoologii, zastosowanej do ogólnych potrzeb ogrodnika.

4. Nauczyciel do nauk ogólnie kształcących Wiktor Tabeau uczył języka polskiego i niemieckiego, arytmetyki i geometrii, geografii i historii polskiej, fizyki i chemii w zastosowaniu do ogrodnictwa, rysunków, kaligrafii, miernictwa i niwelacji.

5. Instruktor Stanisław Wierzbicki, a od 15-go września Stanisław Cyran dozorował uczniów w zakładzie podczas zajęć praktycznych.

IV. Środki naukowe szkoły.

Do skromnych środków naukowych szkoły przykupiono w roku ubiegłym instrument niwelacyjny, taśmę mierniczą i prostokąt stalowy za kwotę 72 koron 40 groszy; dwie hydronety, lampę do opalania owadów, opryskiwacz „non plus ultra“ do skrapiania drzew i krzewów cieczą bordowską za kwotę 127 koron 60 groszy.

Do biblioteki przykupiono: Dzieje Polski ilustrowane w 16 tomach przez A. Sokołowskiego za 94 koron 20 groszy., kilka broszurek treści fachowej za kwotę 10 koron 60 groszy. Prenumerata czasopism fachowych wynosiła 54 koron, prenumerata Gazety Lwowskiej 32 koron, Pogoni 9 koron 20 groszy.

Redakcje: Ogrodnictwa, Tygodnika rolniczego, Rolnika przysyłały swe czasopisma bezpłatnie, za co Dyrekcya na tem miejscu składa im serdeczne podziękowanie.

Przez opracowanie roczników różnych czasopism biblioteka szkolna, chociaż zwolna, ale stale się powiększa.

V. Frekwencya uczniów.

Z początku roku szkolnego 1907/08 zapisanych było na I. roku 14, na II. roku 9 ciu, na III. roku 7, razem 30 uczniów.

Pod względem religii było:

religii rzymsko-katolickiej 24 uczniów,
" grecko-katolickiej 6 "

Pod względem wieku było:

z ukończonym 15-ym rokiem życia 10-ciu uczniów.

"	"	16	"	"	7	"
"	"	17	"	"	5	"
"	"	18	"	"	4	"
"	"	19	"	"	2	"
"	"	20	"	"	2	"

Pod względem przygotowania szkolnego było:

z ukończoną 3-cią klasą szkoły ludowej 6 uczniów.

"	"	IV	"	"	"	10	"
"	"	I	"	"	wydział.	4	"
"	"	II	"	"	"	4	"
"	"	III	"	"	"	3	"
"	"	I	"	"	średniej	1	"
"	"	II	"	"	"	1	"
"	"	III	"	"	"	1	"

Pod względem pochodzenia było:

z powiatu	bialskiego	1	uczniów
"	bocheńskiego	2	"
"	brodzkiego	1	"
"	brzozowskiego	1	"
"	chrzanowskiego	1	"
"	czortkowskiego	1	"
"	husiatyńskiego	1	"
"	jarosławskiego	2	"
"	kołomyjskiego	2	"
"	krakowskiego	3	"

z powiatu krościńskiego	1	uczniów
" " mościskiego	2	"
" " nowosądeckiego	1	"
" " przemysłańskiego	1	"
" " przeworskiego	1	"
" " śniatyńskiego	2	"
" " sokalskiego	2	"
" " tarnowskiego	2	"
" " zółkiewskiego	1	"
ze Szląska pruskiego	1	"
z Królestwa polskiego	1	"

Pod względem stanu i zajęcia rodziców było:

synów	rolników	8
"	służby folwarcznej	7
"	rzemieślników	5
"	ogrodników	3
"	służby państwowej	3
"	nauczycieli	2
"	oficyalistów prywatnych	1
"	urzędników	1

W ciągu roku opuściło zakład 6 ciu uczniów, a przyjęto 4, zatem przy końcu roku było 28 uczniów na wszystkich latach.

VI. Egzamina.

Z czternastu uczniów I. roku złożyło egzamina roczne:

z postępem dobrym	3
" " dostatecznym	6
" " niedostatecznym	5

Z siedmiu uczniów II. roku złożyło egzamina roczne:

z postępem dobrym	2
" " dostatecznym	4
" " niedostatecznym	1

Z siedmiu uczniów III. roku złożyło egzamina roczne:

Bułdys Władysław	z postępem	bardzo	dobrym
Kapusta Roman	"	"	"
Kleban Dymitr	z postępem	dostatecznym	
Metyk Jakób	"	"	
Pulka Edward	"	"	
Suchocki Jan	"	"	
Świtalski Maryan	"	"	

Do egzaminu końcowego z całości nauk przystąpili wszyscy uczniowie III. roku i złożyli:

bardzo dobrze	1
dobrze	1
dostatecznie	4

jednemu pozwolono składać powtórnie po roku.

Uczniowie, którzy w ubiegłym roku szkolnym cały trzechletni kurs nauki w szkole ukończyli udali się:

Bułdys Władysław	na posadę ogrodnika	do Jankówki
Kleban Dymitr	" " " "	" Śniatynia
Metyk Jakób	" " " "	" Łętowni
Kapusta Roman	na praktykę	do ogrodów w Halle
Pulka Edward	" " " "	" Tarnowa
Świtalski Maryan	do domu rodzicielskiego	

VII. Wiadomości o byłych uczniach.

Uczniowie, którzy dawniej ukończyli naukę w tutejszej szkole, pozostają:

Ligęza Kazimierz	na posadzie ogrodnika	w	Jaśle
Kozański Michał	"	"	" Kryniczy
Gunia Wawrzyniec	"	"	" Izdebniku
Jabłoński Edward	"	"	" Królestwie
Szczudło Jan	"	"	" Krakowie
Jedynak Sebastian	"	"	" "
Kawalec Jan	"	"	" Sierszy
Fedoruk Tymofij	"	"	" Kołomyi
Moskal Jędrzej	"	"	" Łopuchowy
Jewniewicz Klemens	"	"	" Lublinie
Vetoryn Mieczysław	"	"	" Krakowie
Berlik Henryk	"	"	" Tarnowie
Dobosz Paweł	"	"	" Czyżynach
Filaczyński Józef	"	"	" Zassowie
Ferenz Maryan	"	"	" Kaliszu
Białobok Jan	"	"	" Czernichowie
Drobner Zygmunt	"	"	" Drohowyż
Rozdolski Maciej	"	"	" Kaśniej
Gołębiowski Karol	"	"	" Krakowie
Chadalski Roman	"	"	" Tarnowie
Kolasa Józef	"	"	" Tarnowie
Michalski Walenty	"	"	" Cieszanowie
Hatschier Kazimierz	"	"	" Hureczku
Misiółek Franciszek	"	"	" Zassowie
Misiółek Kazimierz	"	"	" Zassowie
Letnicz Ludwik	"	"	" Ostrowie
Józefik Władysław	"	"	" Siedliszowicach
Petryszyn Bazyli	"	"	" Złoczowie
Strzyż Józef	ogrodnikiem handlowym	w	Berlinie
Biodrowicz Jan	"	"	" Sanoku
Wojciechowski Tadeusz	"	"	" Łęczycy
Lichański Władysław	na posadzie instruktora	w	Limanowcy
Walczak Wojciech	"	"	" Jaśle
Zaborowski Jan	"	pomoconika	" Kryniczy
Mazur Adolf	"	"	" Lwowie
Kiwała Władysław	"	"	" Rozdole
Skolski Wiktor	"	"	" Dobromilu
Hass Edward	"	"	" Lwowie
Ordyk Franciszek	"	"	" Tarnobrzegu
Stepaniak Józef	"	"	" Jarosławiu
Krzepela Antoni	"	"	" Pradze
Ignacy Gacek	"	"	" Dreźnie
Kudyk Jan	"	"	" Dreźnie
Kordyk Stanisław	"	"	" Halle
Kasprzyk Stefan	"	"	" Halle
Michulka Tomasz	"	"	" Rozdole
Świszczowski Stanisław	"	"	" Dreźnie
Wodwód Stefan	"	"	" Lwowie
Mrozowski Zdzisław	"	"	" Demblinie
Niedzielski Andrzej	"	"	" Demblinie
Ubik Maciej	"	"	" Krasiczynie
Zajączkowski Antoni	"	"	" Przeworsku
Harbuz Józef	"	"	" Opawie
Rumun Henryk	"	"	" Lwowie
Starzyk Wojciech	"	"	" Krakowie
Karbowski Adolf	"	"	" Halle
Chodor Jan	"	"	" Kryniczy

Czekałowski Dominik nauczycielem we Lwowie
 Inglot Franciszek " w Chrzanowie
 Obuszko Józef w c. k. Seminarjum w Tarnowie
 Teliga Tadeusz w gimnazyum we Lwowie
 Wojnarski Józef przy wojsku
 Styrpeyko Teodor " "
 Bobiak Michał " "
 Prorok Teofil " "
 Roziński Zygmunt " "
 Schweichler Piotr " "
 Urbańczyk Antoni w Ameryce
 Chwastowicz Władysław "
 Działuk Michał "
 Madeja Franciszek "
 Swiszczowski Władysław "

O innych Dyrekeya bliższych wiadomości nie posiada.

VIII. Sprawy internatu.

Pod względem administracyi i nadzoru uczniów w zakładzie nie zaszła żadna zmiana. Uczniowie pomieszczeni są w internacie w dwóch salach, gdzie bezpośredni nadzór nad nimi wykonuje kierownik przy pomocy instruktora.

W okresie letnim uczniowie wstają o godzinie 4 $\frac{1}{2}$ a w zimowym o 5 $\frac{1}{2}$ zawsze. Po umyciu się i ubraniu odmawiają wspólną modlitwę, poczem wychodzą do zajęć praktycznych lub przygotowują się na lekcję, stosownie do podziału czasu.

Każdy z uczniów jest obowiązany pościelić swe łóżko, a dyżurny, zamiotłszy salę sypialną, zamyka drzwi, które zostają cały dzień zamknięte aż do godziny 8 $\frac{3}{4}$ wieczór.

O godzinie 7 $\frac{1}{2}$ spożywają śniadanie, o 12 obiad, o 4 $\frac{1}{2}$ podwieczorek, a o 7 $\frac{1}{4}$ kolację.

Utrzymanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie pod osobistym nadzorem kierownika. Wikt, ubranie i pościel otrzymują uczniowie takie same, jak dawniej. Koszta wiktu uczniów, ubranie pościel i opranie, tudzież utrzymanie odpowiednej służby kuchennej wynosiły 8.514 koron 23 groszy.

Uczniowie utrzymują wikt następujący:

Dnie	Śniadanie	Obiady			Wieczera
Poniedział.	75—dg chleba i $\frac{1}{2}$ litra mleka	Rosół z ryżem	Mięso z sosem	Kasza jaglana z omastą	Ziemniaki z omastą i kwaśne mleko
Wtorek	"	Rosół z ziemniak.	Mięso z kapustą	Groch z omastą	Kasza jęczmienna i słodkie mleko
Środa	"	Rosół z fasolą	Mięso z ówklą	Kluski krajane z omastą	Ziemniaki z omastą i kwaśne mleko
Czwartek	"	Rosół z perlówką	Mięso z kapustą	Ziemniaki z omastą	Kasza jaglana z oma- stą i słodkie mleko
Piątek	"	Zupa ziemniacz	—	Fasola biała z masłem	Ziemniaki z omastą i kwaśne mleko
Sobota	"	Zupa grochowa	—	Kluski krajane z masłem	Ryż z mlekiem
Niedziela	"	Rosół z grysikiem	Mięso z ówklą	Pieczeń z ziemniakami	Kasza perlowa z o- mastą i słodkie mleko

Do mięsa otrzymują uczniowie i inne jarzyny jak: kalarepę, marchew, brukiew, włoską kapustę, ogórki kiszane i sałatę według pory roku.

W zimie otrzymują uczniowie zamiast kwaśnego mleka do ziemniaków i co drugi dzień na śniadanie żur żytni ze stosowną omastą.

Stan zdrowotny uczniów był zupełnie zadowolniający, gdyż uczniowie nie zapadali na poważniejsze słabości. Porady lekarskiej udzielał w potrzebie dr. Józef Walczyński zupełnie bezinteresownie, dlatego Dyrekcyja poczytuje sobie za obowiązek złożenia na tem miejscu drowi Walczyńskiemu serdecznego podziękowania.

IX. Budyńki szkolne.

W poprzednich sprawozdaniach Dyrekcyja wykazywała stan budynków zakładowych i podnosiła potrzebę wybudowania nowego budynku przy rozszerzonym ogrodzie szkolnym. Wydział krajowy uwzględniając w części potrzeby zakładu, postanowił jeszcze w tym roku wybudować domek dla stróża ogrodowego oraz postawić stajnię, wozownię, magazyn na narzędzia ogrodnicze oraz szopę do pakowania drzewek i oczyszczania jarzyn.

X. Ogród szkolny.

Zakładanie ogrodu szkolnego postępuje naprzód i już w tym roku prawie wszystkie czynności odnozące się do zakładania będą wykonane.

Dotychczas założono szkółkę dla drzew owocowych na dwóch poletkach. Posadzone w pierwszym roku zakładania drzewka owocowe uszlachetniono przez oczkowanie, które bardzo pięknie porosły; drugi poletek poczkuje się w tym roku. Jeden taki dział roczny drzewek obejmuje 4.080 sztuk. Przy uszlachetnianiu miano na względzie przedewszystkiem dobór odmian przez Wydział krajowy poleconych.

Podkładki karłowe także poczkwano odmianami nadającymi się do hodowli karłowej i takowe wydały piękny rezultat: rosną pięknie i zdrowo.

Założony w ubiegłym roku sad drzew wysokopiennych rozwija się dobrze. Na przygotowanej w jesieni dalszej części założono sad z drzew niskopiennych.

Do obsadzenia użyto odmian czysto handlowych, celem wykazania rentowności takiego sadu.

Z powodu nieotrzymania wszystkich potrzebnych do tego celu odmian, skompletowanie nastąpi w obecnej jesieni.

Założony w roku zeszłym chmielnik i plantacyja wikliny koszykarskiej rozwija się pomyślnie.

Sortyment drzew i krzewów ozdobnych posadzi się w jesieni. W tym celu miejsca już wytyczono i pokopano stosowne pod nie doły.

Pod kwiaty trwałe i dwuletnie przygotowuje się ziemię tak, by na wiosnę można je było posadzić.

Drogi w ogrodzie nie zostały jeszcze zupełnie urządzone z powodu braku do tego materiału ale i te do końca roku urządzone będą.

Cztery poletki przeznaczone pod szkółki drzew owocowych obsadzać się będą co roku pojedynczo tak, ażeby mieć zawsze drzewka zdatne do sprzedaży. Tymczasem uprawia się na nich rośliny okopowe celem uależytego wyrobienia ziemi.

Do wszystkich czynności przy zakładaniu ogrodu używa się uczniów. Jestto dla nich bardzo dobra praktyka, z której prawdziwy pożytek odnoszą.

W nowym ogrodzie wybudowano studnię 40 m. głęboko i ustawiono pompę. Koszta wiercenia studni wyniosły za 40 m. po 40 koron 1.600 koron, pompa 600 koron, razem 2.200 koron.

Przeprowadzone próby wykazały, że wody jest dość, tylko pompowanie wody jest ciężkie, potrzeba bowiem 3—4 ludzi do obracania dwóch kół.

Dyrekcyja proponuje sprawienie kieratu aby móżdż koniem wodę pompować i ustawienie zbiornika wody na wysokości 4—5 m. celem łatwego jej rozprowadzenia po ogrodzie, aby przy pomocy odpowiednio długiego węża podlewać rośliny. Propozycyja ta wynika skutkiem doświadczenia i rzeczywistej potrzeby. Samo bowiem pompowanie ręczne potrzebuje wiele siły, której od uczniów wymagać trudno, a następnie roznoszenie jej w konewkach po 10-ciu morgowej przestrzeni zwłaszcza podczas dłuższej posuchy jest wprost niemożliwe, a jeżeli się je podejmuje, to tylko z nadzwyczajnej konieczności a ze stratą dla zdrowia wychowanków i samej nauki.

Po urządzeniu nowej części ogrodu, przystąpi Dyrekcyja do rekonstrukcyi starego, który wskutek obcięcia z dwóch stron mianowicie od strony wschodniej i południowej po 12 m. uległ do pewnego stopnia zdeformowaniu.

Wynik produkcyi był następujący:

Sprzedano drzewek za	513	koron	29	groszy
" zrazów "	117	"	75	"
" owoców "	64	"	04	"
" jarzyn "	1.937	"	17	"
" kwiatów "	348	"	62	"
" krzewów "	126	"	—	"
razem za	3 106	koron	87	groszy.

XI. Kronika szkoły.

Egzamin z okresu letniego odbył się w dniu 22 i 23 października.

Egzaminy z o kresu zimowego odbyły się w dniu 26, 27 i 28 marca, egzamin końcowy w dniu 30-go, a praktyczny w dniu 31 marca.

Jako delegaci obecni byli: ks. Dr. Stanisław Dutkiewicz, rektor seminaryum, duchownego, Dr. Włodzimierz Krzeczunowicz, marszałek Rady powiatowej i Dr. Jan Lenich, dyrektor c. k. II-go gimnazyum w Tarnowie jako delegat gminy miasta Tarnowa.

Odpowiedzi uczniów były przeważnie bardzo dobre.

W ciągu roku wizytowali zakład JW. Pan Władysław Struszkiewicz, Radca Dworu, JW. Pan Dr. Pilat, Wicemarszałek krajowy i Szef departamentu rolniczego.

XII. Wycieczki naukowe.

Oprócz ogrodów w Gumniskach, do których uczniowie wszystkich lat odbywają kilkakrotnie w ciągu roku wycieczki z nauczycielami, zwiedzili uczniowie pod przewodnictwem nauczyciela fachowego p. A. Kurowskiego ogrody i szkółki JWP. Hrabiego Łubieńskiego w Zassowie, tudzież ogrody i plantacje miejskie, w Krakowie c. k. ogród botaniczny, ogród studyum rolniczego.

Ogrody i szkółki drzew owocowych firmy L. Freege.

Dyrekcya na tem miejscu składa serdeczne podziękowanie P. T. właścicielom i kierownikom powyższych zakładów, którzy nie tylko pozwolili na zwiedzanie ogrodów, ale cennymi objaśnieniami i radami praktycznymi przyczynili się do wzbogacenia umysłów wychowanków zakładu.

Tarnów w lipcu 1908 r.

W. Maciaszek, w. r.
kierownik szkoły.

